

O‘ZBEK XALQ PEDAGOGIKASI MAZMUNI ASOSIDA TALABALARNI OILAVIY HAYOTGA TAYYORLASHNING ILMIIY-NAZARIY ASOSLARI

Rahmonqulova Guliza Faxriddin qizi
Shahrisabz Davlat Pedagogika Instituti
1-kurs magistranti

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada o‘zbek xalq pedagogikasining boy manbalari va milliy qadriyatlar asosida talaba-yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlashning nazariy masalalari tadqiq etiladi. Oila institutini mustahkamlashda ajdodlarimizdan meros bo‘lib kelayotgan tarbiya usullari, urf-odatlar va odob-axloq normalarining pedagogik ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida talabalarda oilaviy mas’uliyat, o‘zaro hurmat va sabr-toqat kabi fazilatlarni shakllantirishda xalq og‘zaki ijodi hamda milliy an’analarining o‘rni ilmiy asoslab berilgan. Maqolada globallashuv sharoitida yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlashning zamonaviy pedagogik texnologiyalari va xalq pedagogikasi uyg‘unligi masalalari yoritilgan. Yakunda oliy ta’lim tizimida ushbu yo‘nalishdagi ishlarni takomillashtirish bo‘yicha metodik tavsiyalar bayon etilgan.

Kalit so‘zlar: xalq pedagogikasi, oilaviy hayot, talabalar, milliy qadriyatlar, oila muqaddasligi, tarbiya, an’analar, ijtimoiy tayyorgarlik.

Oila - jamiyatning asosiy bo‘g‘ini, insoniy qadriyatlar va milliy an’analar avloddan-avlodga o‘tadigan muqaddas maskandir. O‘zbekiston Respublikasida oila institutini mustahkamlash, yoshlarni mustaqil hayotga tayyorlash davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, oliy ta’lim muassasalarida tahsil olayotgan talabalarni oilaviy hayotga tayyorlash bugungi kunning dolzarb pedagogik muammosidir.

Globalashuv jarayonlari va "ommaviy madaniyat" xurujlari sharoitida yoshlarning oila haqidagi tasavvurlarini boyitishda o‘zbek xalq pedagogikasiga murojaat qilish eng samarali yo‘l hisoblanadi. Xalq pedagogikasi - bu asrlar davomida shakllangan, sinovdan o‘tgan va xalqning turmush tarziga aylanib ketgan tarbiya tajribalari majmuidir. Talaba-yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlashda ushbu tajribalardan oqilona foydalanish ularning ma’naviy yetukligini ta’minlashga xizmat qiladi.

1. Xalq pedagogikasida oila tushunchasining ilmiy-nazariy asoslari

O‘zbek xalq pedagogikasining markazida "Oila - muqaddas dargoh" g‘oyasi yotadi. Ajdodlarimiz oilani mustahkamlashni jamiyatni mustahkamlash deb bilganlar. Maqol, matal, doston va afsonalarda oilaviy totuvlik, ota-ona hurmati, farzand tarbiyasi masalalari keng yoritilgan. Masalan, "Oila - kishi baxti, jamiyat poydevori" degan

hayotiy falsafa yoshlar ongiga bolalikdanoq singdirilgan. Talabalarga xalq pedagogikasining ushbu jihatlarini o‘rgatish ularda oilaga nisbatan mas’uliyat hissini uyg‘otadi.

2. Talabalarni oilaviy hayotga tayyorlashning tarkibiy qismlari

O‘zbek xalq pedagogikasi mazmuniga ko‘ra, talabalarni oilaviy hayotga tayyorlash quyidagi yo‘nalishlarni qamrab oladi:

Ma’naviy-axloqiy tayyorgarlik: Kattalarga hurmat, kichiklarga izzat, ibo, hayo va andisha kabi milliy fazilatlarni shakllantirish.

Psixologik tayyorgarlik: Oilaviy nizolarning oldini olish, sabr-toqatli bo‘lish va juftini tushunish ko‘nikmalarini rivojlantirish.

Ijtimoiy-iqtisodiy tayyorgarlik: Ro‘zg‘or yuritish, oila budjetini rejalashtirish va oilaviy vazifalarni taqsimlashda xalq tajribasidan foydalanish.

3. Milliy an’analar va urf-odatlarining pedagogik ahamiyati

O‘zbek xalqining "kelin tushirish", "kuyov navkar", "hashar" kabi marosimlari zamirida chuqur pedagogik ma’no yotadi. Bu urf-odatlar yoshlarni jamoaviylikka, o‘zaro yordamga va yangi muhitga moslashishga o‘rgatadi. Talabalar o‘rtasida o‘tkaziladigan "Odob-axloq haftaliklari" yoki "Oila - baxt qo‘rg‘oni" kabi ma’naviy tadbirlarda xalq pedagogikasining ushbu jihatlarini interfaol usullar orqali yetkazish yuqori natija beradi.

4. Sharq mutafakkirlarining oilaviy tarbiya haqidagi qarashlari

Xalq pedagogikasining ilmiy asoslarini boyitishda Abu Ali ibn Sino, Abu Rayhon Beruniy, Alisher Navoiy va Abdulla Avloniy kabi mutafakkirlarning asarlari muhim o‘rin tutadi. Xususan, Abdulla Avloniyning "Turkiy Guliston yoxud axloq" asaridagi "Oila tarbiyasi" bo‘limi talabalar uchun dasturilamal bo‘lib xizmat qiladi. U oilaviy baxtni ta’lim va tarbiyaning uyg‘unligida ko‘rgan. Talaba-yoshlarga ushbu asarlar asosida dars berish ularning dunyoqarashini kengaytiradi.

5. Talabalarni tayyorlashning zamonaviy usullari

Hozirgi kunda xalq pedagogikasi mazmunini zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan birlashtirish zarur. Oliy ta’limda "Oila psixologiyasi" va "Oila pedagogikasi" fanlari doirasida xalq o‘yinlari, rolli o‘yinlar va keys-stadi metodlaridan foydalanish mumkin. Masalan, "Qaynona-kelin munosabatlari xalq maqollarida" yoki "Ota-ona duosi — oila tayanchi" mavzularida treninglar o‘tkazish talabalarning qiziqishini oshiradi.

Xulosa qilib aytganda, o‘zbek xalq pedagogikasi talabalarni oilaviy hayotga tayyorlashning tuganmas xazinasini hisoblanadi. Milliy qadriyatlar asosida tarbiya ko‘rgan yoshlar mustahkam oila qurishga, farzandlarini vatanparvar va komil inson qilib voyaga yetkazishga qodir bo‘ladilar.

Talabalarni oilaviy hayotga tayyorlashda xalq pedagogikasidan foydalanishning ilmiy-nazariy asoslarini quyidagicha umumlashtirish mumkin:

Oila muqaddasligi haqidagi milliy tushunchalarni talabalar ongiga tizimli singdirish.

Xalq og‘zaki ijodi namunalarini pedagogik jarayonga integratsiya qilish.

Ajdodlarimizning oilaviy munosabatlar borasidagi tajribalarini zamonaviy hayotga moslashtirish.

Sog‘lom oila — sog‘lom jamiyat degani. Yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlashda milliy merosimizga tayanish bizning porloq kelajagimiz kafolatidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 2-iyundagi "Oila institutini mustahkamlash sohasida davlat siyosatini tasdiqlash to‘g‘risida"gi PF-5466-son Farmoni.
2. Abdulla Avloniy. "Turkiy Guliston yoxud axloq". – Toshkent: "O‘qituvchi", 1992.
3. Musurmanova O. "Oila ma’naviyati — milliy g‘urur". – Toshkent: "O‘qituvchi", 2000.
4. Munavvarov A.K. "Oila pedagogikasi". – Toshkent: "O‘qituvchi", 1994.
5. Inomova M. "Oila pedagogikasi". – Toshkent, 2012.
6. Xaydarov F. "Xalq pedagogikasi asoslari". – Toshkent: "Fan", 2009.